

بررسی عوامل مؤثر بر نگرش کشاورزان نسبت به یکپارچه سازی اراضی کشاورزی (مورد مطالعه:

مناطق روستایی شهرستان تکاب)

امیر نعیمی* (استادیار، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه زنجان)

a.naeimi@znu.ac.ir

نفیسه صلاحی مقدم (دانشجوی دکتری، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه زنجان)

nafiseh.salahi@yahoo.com

پریسا نجفloo (دانشجوی دکتری، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه زنجان)

Najafloo.parisa@yahoo.com

فاطمه جمشیدی (دانش آموخته کارشناسی، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه زنجان)

چکیده

تحقیق حاضر با هدف اصلی بررسی عوامل مؤثر بر نگرش کشاورزان نسبت به پذیرش یکپارچه سازی اراضی کشاورزی در روستاهای گلدره و حسن آباد شهرستان تکاب انجام گرفت. این پژوهش به لحاظ شیوه گردآوری داده ها، از نوع تحقیقات توصیفی - پیمایشی بود. جامعه آماری این تحقیق را تمامی کشاورزان روستاهای گلدره و حسن آباد شهرستان تکاب تشکیل می دادند ($N=200$) که بر اساس جدول کرجسی - مورگان، تعداد ۱۲۷ نفر از آنان از طریق روش نمونه گیری تصادفی ساده برای انجام تحقیق انتخاب شدند. برای گردآوری داده ها از پرسشنامه استاندارد استفاده گردید. روایی محتوایی پرسشنامه با نظر اعضای هیات علمی دانشگاه زنجان مورد تأیید قرار گرفت. به منظور تعیین قابلیت اعتماد ابزار تحقیق پیش آزمون انجام شد که مقدار آلفای کرونباخ محاسبه شده برای مقیاس های اصلی پرسشنامه در حد مناسب بود. نتایج نشان داد که ۵۶ درصد از پاسخگویان، نگرش ضعیف و خیلی ضعیف نسبت به اجرای طرح یکپارچه سازی اراضی داشتند و نگرش ۴۴ درصد بین سطوح متوسط و خوب بدست آمد. اولویت بندی عوامل مؤثر مورد مطالعه نشان داد که از نظر کشاورزان عوامل اقتصادی و انگیزشی به ترتیب با میانگین های ۳/۶۲ و ۳/۴۸ بالاترین اولویت و عوامل آموزشی - ترویجی با میانگین ۳/۲۲ پایین ترین اولویت را دارا بودند. نتایج ضرایب همبستگی نشان داد که عوامل اقتصادی، انگیزشی، اجتماعی - فرهنگی و قابلیت های طرح با نگرش کشاورزان نسبت به اجرای طرح یکپارچه سازی اراضی همبستگی مثبت و معنی داری داشتند.

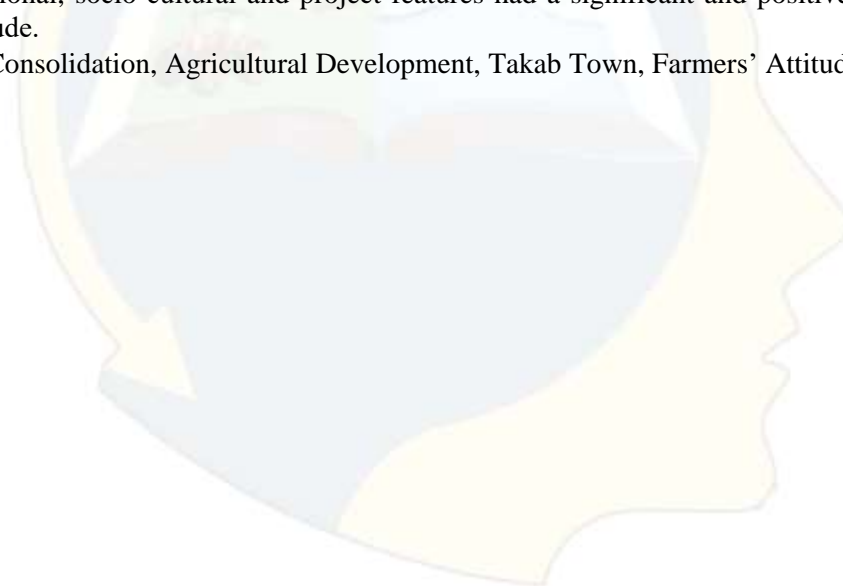
کلیدواژه ها: یکپارچه سازی اراضی، توسعه کشاورزی، شهرستان تکاب، نگرش کشاورزان.

Investigating of Factor Affecting the Attitude of Farmers towards land consolidation (Case Study: Village Areas of Takab Township)

Abstract

The main purpose of this study was to investigate factor affecting the attitudes of farmers towards implementation of land consolidation in hassanabad and goldarreh village, takab city. A descriptive-survey method was used for collecting the data. The statistical population of the study consisted of all the farmers in hassanabad and goldarreh villages (N= 200). According to Krejcie & Morgan table, 127 persons of them were selected by simple random sampling method (n=127). The standard questionnaire were used to collect the data. The content validity of the questionnaire was confirmed by a panel of faculty members in University of Zanjan. A pilot study was conducted to establish reliability of the instrument. Cronbach's alpha coefficients for the main scales of questionnaire were at appropriate level. The results showed that 56% of respondents have a poor and very poor level of attitude about the land consolidation projects and 44% attitude of respondents was moderate and good about the land consolidation projects. Rank of effective factors findings showed that economic and motivational factors had high priorities with means of 3.62 and 3.48 respectively. Also educational-extensional factors gained low priority (mean: 3.22). Correlation results showed that factors such as economic, motivational, socio-cultural and project features had a significant and positive correlation with farmers' attitude.

Keywords :Land Consolidation, Agricultural Development, Takab Town, Farmers' Attitude.

مقدمه

طی سالیان اخیر بسیاری از کشورهای جهان حتی کشورهای پیشرفته و توسعه یافته با معضلی به نام خرد شدن و پراکندگی اراضی مواجه بودند (قدیمی و همکاران، ۱۳۹۱، ص. ۶۶۱). پراکندگی و قطعه قطعه شدن اراضی زراعی که یکی از مشخصه‌ها و الزامات نظام‌های سنتی کشاورزی تلقی می‌شود و تحت شرایط خاصی شکل گرفته، دارای کارکردهای مثبت نیز بوده است، اما با تغییر شرایط به تدریج به صورت یک عامل مهم بازدارنده در توسعه کشاورزی پدیدار شده است (شیردل، ۱۳۹۱، ص. ۲). هم‌اکنون حدود دو سوم زمین‌های قابل کشت کشور، زمین‌هایی است که غالباً تحت مالکیت افراد و به صورت قطعات کوچک و به شکل‌های غیرهندسی در سطح مزرعه پراکنده می‌باشند (مرادی و همکاران، ۱۳۹۲، ص. ۹۰). این کوچکی و پراکندگی اراضی به اشکال گوناگون، عاملی در پایین بودن میزان بهره‌وری، بالا بودن هزینه‌های تولید، اتلاف منابع تولید، جلوگیری از الگوی مناسب زراعی، غیر کارا کردن مدیریت مزرعه، عدم استفاده از ماشین‌آلات، اختلاف میان کشاورزان و تضعیف همبستگی‌های اجتماعی در جامعه روستایی و سرانجام فقر و مهاجرت روستایی به عنوان شاخص‌های توسعه نیافتگی می‌باشد و در نتیجه فعالیت‌های کشاورزی را با مشکلات عدیده‌ای روبرو می‌سازد (امیرنژاد و رفیعی، ۱۳۸۸، ص. ۳۲۹؛ Akkaya, 2007, 204). مشکل قطعه قطعه بودن اراضی، از قرن نوزدهم در دنیا و در ایران از سال ۱۳۴۱ آغاز گردید (علیزاده و کیخا، ۱۳۸۹، ص. ۱۴۱). چنان‌که بعد از آغاز برنامه اصلاحات ارضی، اهمیت یکپارچه سازی اراضی در کانون توجه برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران بخش کشاورزی قرار گرفت. به همین دلیل، پس از اجرای مرحله دوم اصلاحات ارضی که به پراکندگی بیش‌تر اراضی انجامید، بلافاصله الگوهای جدید کشت و کار یکپارچه از جمله ایجاد شرکت‌های سهامی زراعی و واحدهای تعاونی تولید برای مقابله با این مسئله از سوی دولت مطرح و اجرا شد (عباسی و همکاران، ۱۳۹۲، ص. ۷۴). بعد از انقلاب نیز با تصویب لایحه واگذاری اراضی در شورای انقلاب از سوی هیئت هفت نفره، این تفکر به صورت جدی دنبال شد و امروزه کوشش سیاست‌گذاران بخش کشاورزی در راستای تشویق کشاورزان به یکپارچه‌سازی در قالب تعاونی‌های تولید ادامه دارد (وثوقی و فرجی، ۱۳۸۵، ص. ۱۰۲). به طور کلی، اجرای یکپارچه‌سازی اراضی فرآیندی چند بعدی و پیچیده است که موجب تغییر در اندازه، شکل، توزیع و ساختار فضایی اراضی زراعی می‌شود و اصلاح زمین، جلوگیری از فرسایش خاک و اصلاح شبکه‌های آبیاری را منجر می‌گردد (محمدخانی، ۱۳۹۱، ص. ۱۴). هم‌چنین می‌توان آن را ابزاری استاندارد برای دستیابی به توسعه روستایی و تحقق اهداف آن از طریق بهبود بهره‌وری عوامل تولید دانست (Yu et al., 2010, 295; Huang et al., 2011, 94; Sklenicka, 2006, 504; Thomas, 2006, 13)، که شرط لازم برای موفقیت آن با بررسی و شناخت همه‌جانبه عوامل مؤثر مبتنی ویژگی‌های جامعه روستایی، انتخاب روش کارآمد، ترویج و آموزش، تأمین امکانات و تسهیلات لازم و غیره در ارتباط می‌باشد (عینالی و همکاران، ۱۳۹۲، ص. ۵۵). به‌طور کلی می‌توان گفت یکپارچه‌سازی اراضی به‌عنوان یکی از عوامل عمده دگرگونی در بخش کشاورزی می‌باشد و موجبات توسعه روستایی را فراهم می‌آورد، چرا که با عمل به آن می‌توان کارایی و رقابت سالم را ایجاد کرده و تلفیق بهتری از زنجیره‌های کشاورزی داشت (دین پناه، ۱۳۸۸، ص. ۴۰-۴۱؛ جمشیدی و امینی، ۱۳۹۱، ص. ۱۱۰). از طریق یکپارچه‌سازی اراضی می‌توان کیفیت زمین، زیرساخت‌های کشاورزی را بهبود بخشید و همین‌طور الگوهای استفاده از زمین را تغییر داد و به امنیت غذایی کمک کرد (Pasakarnis and Maliene, 2010, 548). این رهیافت پایدار به منظور جلوگیری از خرد شدن بیشتر زمین و رفع مشکلاتی از قبیل عدم اجرای صحیح اصول حفاظت خاک، آبیاری، زهکشی و همچنین دستیابی به استفاده پایدار از منابع زیرزمینی، کیفیت زمین‌های زراعی، بازسازی شرایط زیست‌محیطی و غیره می‌باشد (احمدی و موسوی، ۱۳۹۴، ص. ۱۴۷؛ Thomas, 2006, 6; Yu et al., 2010, 295). در همه کشورها یکپارچه‌سازی اراضی به‌منظور بهبود مناطق روستایی بکار گرفته می‌شود و از آن به عنوان ابزاری برای بهبود اثربخشی زمین‌های زراعی و افزایش بهره‌وری تولید و برای حمایت از توسعه روستایی یاد می‌شود (Yu et al., 2010, 295; Huang et al., 2011, 94; Sklenicka, 2006, 502; Thomas, 2006, 13). در کشورهای غرب اروپا از یکپارچه‌سازی اراضی به‌عنوان ابزاری برای اجرای پروژه‌های توسعه روستایی، در آلمان به‌منظور توسعه زیربنای روستایی و در هلند این امر به‌طور گسترده و چندمنظوره شامل نوسازی مناطق روستایی، پروژه‌های زیر بنایی عمومی، حفاظت

از طبیعت و چشم‌اندازها می‌باشد (Pasakarnis and Maliene, 2010, 546). مفهوم یکپارچه سازی اراضی در ایران، برداشتن مرزهای بین قطعات زراعی کشاورزی، گروه‌بندی و تقسیم مجدد زمین با افزایش اندازه واحد زراعی و با رعایت حقوق مالکان است. در واقع منظور از یکپارچه‌سازی اراضی تبدیل اراضی پراکنده به یک واحد کامل و انتقال مالکیت زمین‌های پراکنده متعلق به یک مالک در نقاط مختلف به نقطه معینی است که مساحت آن برابر مجموع زمین‌های پراکنده باشد (رضایی‌مقدم، ۱۳۹۳: ۱۳۹).

با توجه به نقش اساسی کشاورزان در توسعه و گسترش طرح‌های یکپارچه‌سازی و عدم امکان اجرای این گونه طرح‌ها در صورت عدم پذیرش یکپارچه‌سازی از سوی کشاورزان، بررسی عوامل مؤثر بر نگرش آن‌ها در پذیرش یکپارچه‌سازی بسیار حائز اهمیت است (عباسی و همکاران، ۱۳۹۲، ص. ۷۵). به طور کلی عوامل مختلفی بر نگرش کشاورزان نسبت به طرح‌های سامان‌دهی و یکپارچه‌سازی اراضی تأثیر می‌گذارند. در این راستا، به منظور شناخت این عوامل مطالعات مختلفی در داخل و خارج از کشور انجام گرفته که در ادامه به تبیین و مرور نتایج برخی از مطالعات تجربی مرتبط انجام گرفته در داخل و خارج از کشور پرداخته شده است. توداروا و لولچوا^۱ (۲۰۰۵) ضمن بررسی آثار اقتصادی و اجتماعی پراکندگی اراضی در بلغارستان نشان دادند که پراکندگی اراضی عاملی در جهت عدم استفاده و به‌کارگیری روش‌های نوین کشاورزی شده و بهره‌وری را به میزان قابل توجهی کاهش می‌دهد. آنان هم‌چنین بیان داشتند که حضور در برنامه‌های آموزشی و ایجاد انگیزه در کشاورزان از عوامل مؤثر در پذیرش یکپارچه‌سازی اراضی می‌باشد. گونزالس^۲ (۲۰۰۷) بر اساس مطالعاتی که در کشور اسپانیا انجام داده است، بیان می‌کند که حمایت دولت از کشاورزان، آگاهی کشاورزان از نتایج طرح از طریق اطلاع‌رسانی مروجین از عوامل مؤثر در پذیرش طرح یکپارچه‌سازی اراضی می‌باشد. گرگیوسکی^۳ (۲۰۰۵) در تحقیقی نشان داد که پراکندگی زیاد اراضی هر کشاورز و فواصل این اراضی، حمایت دولت، هزینه‌های تولید و تشکلهای روستایی عوامل عمده در پذیرش یکپارچه‌سازی در مقدونیه بوده است. ویتیکاینن^۴ (۲۰۰۴) در مطالعه‌ای پیرامون یکپارچه‌سازی اراضی در اروپا نشان داد که دسترسی اراضی به آب و سایر منابع تولید و نزدیکی به جاده و وضعیت حاصلخیزی اراضی بهره‌برداران عاملی در جهت پذیرش طرح یکپارچه‌سازی می‌باشد. در تحقیقی که ظریفیان و همکاران (۱۳۹۱) در روستاهای کبودرآهنگ استان همدان انجام دادند، به این نتیجه رسیدند که مشورت با کارشناسان ترویج، سابقه کشاورزی، عضویت در تشکلهای، تعداد قطعات اراضی، میزان درآمد و زمین از عوامل مؤثر در پذیرش طرح یکپارچه‌سازی توسط کشاورزان بودند. احمدی و امینی (۱۳۸۶) در بررسی عوامل مؤثر بر تقاضای اجرای طرح‌های یکپارچه‌سازی زمین‌های کشاورزی از دیدگاه کارشناسان شهرستان کرمانشاه و منطقه لنجان اصفهان دریافتند که روستاهای متقاضی طرح نسبت به سایر روستاها، دارای مالکیت‌های بزرگ‌تر، پراکندگی قطعات بیشتر و بهره‌برداران کمتر، باسوادتر و جوان‌تری می‌باشند. هم‌چنین این روستاها به مراکز خدمات یا ادارات کشاورزی نزدیک‌ترند و از برنامه‌های آموزشی - ترویجی بیشتری برخوردار بوده، بهره‌برداران آن‌ها ارتباط بیشتری با مروجان دارند. جمشیدی و امینی (۱۳۹۱) در مطالعه خود به بررسی عوامل مؤثر بر پذیرش و اجرای طرح یکپارچه‌سازی اراضی کشاورزی در استان ایلام پرداخته‌اند. نتایج به دست آمده از پژوهش حاکی از آن بود که رابطه مثبت و معنی‌داری بین متغیرهای سن، ارزش‌گذاری‌های سنتی اراضی، مطلوبیت‌های مکانی اراضی کشاورزی، ویژگی‌های فرهنگی و اقتصادی، تعداد قطعات دیم و دانش بهره‌برداران از طرح یکپارچه‌سازی اراضی با پذیرش طرح وجود دارد. نتایج تحقیق عباسی و همکاران (۱۳۹۲) در بررسی عوامل مؤثر بر نگرش کشاورزان نسبت به یکپارچه‌سازی اراضی، بیانگر این است که متغیرهای تحصیلات، رضایت از طرح، عوامل اقتصادی، عوامل انگیزشی، عوامل ترویجی - آموزشی، عوامل اجتماعی - فرهنگی و عوامل مربوط طرح دارای رابطه معنی‌داری با

^۱Todorova and Lulcheva

^۲Gunzales

^۳Gergievski

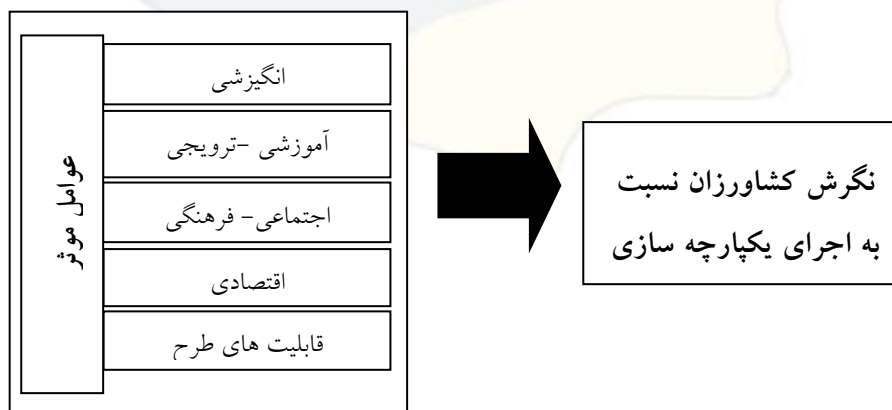
^۴Vitikainen

نگرش کشاورزان نسبت به طرح سامان دهی اراضی است. نتایج تحقیقات عینالی (۱۳۹۳) نیز نشان داد است که که مهمترین عوامل مؤثر بر یکپارچه سازی اراضی، به ترتیب اعتماد متقابل بین بهره برداران، انسجام اجتماعی و مدیریت اشتراکی است. در کشوری مثل ایران که واحدهای بهره برداری دهقانی و خانوادگی به عنوان نظام غالب بهره برداری مطرح است و در شهرستان تکاب که پراکندگی اراضی به عنوان یکی از موانع اصل توسعه کشاورزی می باشد، بررسی عوامل مؤثر در مسیر پذیرش فرآیند یکپارچه سازی از سوی کشاورزان می تواند نقش مهمی در توسعه روستایی و کشاورزی داشته باشد.

شهرستان تکاب، یکی از شهرستانهای استان آذربایجان غربی است که در جنوب شرقی این استان واقع شده است. مرکز این شهرستان شهر تکاب می باشد. شهرستان تکاب از غرب به شهرستان شاهین دژ، از شمال غربی به شهرستان هشترود، از شمال شرقی به استان زنجان، از جنوب و جنوب غربی به شهرستان سقز و از طرف جنوب شرقی به شهرستان بیجار محدود است و با سه استان زنجان، آذربایجان شرقی و کردستان مرز مشترک دارد. روستاهای گلدره و حسن آباد نیز در ۲۵ کیلومتری شهرستان تکاب و در ۲۰ کیلومتری تخت سلیمان واقع شده اند. و از شمال به روستای شیرمرد، شرق کوه قرمز، غرب روستاهای نبی کندی - قزقاپان و کوه بن و از جنوب به روستای امین آباد ختم می شود. در شهرستان تکاب نیز پراکندگی و خرد بودن اراضی کشاورزی، همچون سایر نقاط ایران، وضعیتی فراگیر داشته و به عنوان یکی از موانع توسعه بخش کشاورزی محسوب می شود، با توجه به این که در این منطقه تحقیقاتی در زمینه یکپارچه سازی زمین های کشاورزی صورت نگرفته است، بنابراین روستای حسن آباد و روستای گلدره در این خصوص مورد تحقیق قرار گرفتند.

شکی نیست که پراکندگی اراضی دیگر جایگاهی در کشورهای توسعه یافته و حتی در حال توسعه ندارد و دیگر کشاورز تنها ضامن معاش خود و خانواده خود نیست، بلکه جامعه روستایی باید به عنوان بخش اساسی در اقتصاد ملی مطرح گردد که در آن کشاورز نقش اصلی را بازی می کند و در پی افزایش درآمد خود و خانواده اش و در نهایت افزایش تولید ناخالص ملی کشور می باشد. لذا جهت رسیدن به سطح مناسب کشاورزی و سازماندهی وضعیت کشاورزی در کشور شاید اولین گام مؤثر، یکپارچه نمودن اراضی کشاورزان به عنوان ایجاد بستری آماده در جهت توسعه و عمران باشد (درخشانفر، ۱۳۹۰، ص. ۵).

با توجه به مطالب اشاره شده در بخش های پیشین و در قالب هدف اصلی پژوهش شامل بررسی عوامل مؤثر بر نگرش کشاورزان نسبت به یکپارچه سازی اراضی کشاورزی در مناطق روستایی شهرستان تکاب و بر اساس مرور ادبیات نظری و مطالعات تجربی مرتبط، در این بخش مدل مفهومی پژوهش ترسیم شده است (شکل ۱).

شکل ۱- چارچوب مفهومی تحقیق

مواد و روش‌ها

این پژوهش توصیفی- همبستگی از نظر هدف کاربردی و از نظر راهبرد، پیمایشی است و با استفاده از ابزار پرسشنامه محقق ساخته انجام شده است. جامعه آماری تحقیق، ۲۰۰ نفر از کشاورزان روستاهای حسن آباد و گلدره شهرستان تکاب در سال زراعی ۱۳۹۳ بودند (N=۲۰۰). حجم نمونه با استفاده از جدول کرجسی و مورگان ۱۲۷ نفر تعیین شد که افراد نمونه با استفاده از روش نمونه گیری تصادفی ساده مورد مطالعه قرار گرفتند. ابزار تحقیق پرسشنامه محقق ساخته‌ای بود که در جدول (۱) اجزای آن آورده شده است. روایی محتوایی و ظاهری ابزار تحقیق با استفاده از نظرات پانلی از متخصصان ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه زنجان و همچنین کارشناسان سازمان جهاد کشاورزی مورد بررسی، بازبینی و اصلاح قرار گرفت. جهت سنجش میزان پایایی پرسشنامه از مرحله پیش‌آزمون استفاده شد. در این مرحله تعداد ۳۰ پرسشنامه توسط کشاورزان خارج از جامعه آماری تکمیل و میزان آلفای کرونباخ محاسبه شد. همان‌طور که در جدول (۱) قابل مشاهده است، مقدار آلفای کرونباخ بالاتر از مقدار قابل قبول (۰/۷) بود، که نشان دهنده مناسب بودن ابزار جمع آوری اطلاعات است. در نهایت ۱۰۰ پرسشنامه با نرخ بازگشت پذیری حدود ۸۰ درصد جمع آوری شد. اطلاعات به دست آمده برای توصیف متغیرهای مورد سنجش در نمونه آماری از طریق آماره‌های توصیفی و استنباطی نظیر فراوانی، درصد، میانگین و انحراف معیار با استفاده از نرم‌افزار SPSS win 20 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. برای تعیین سطح نگرش کشاورزان نسبت به طرح یکپارچه سازی اراضی کشاورزی از روش فاصله انحراف معیار از میانگین (ISDM) استفاده شد.

A = خیلی ضعیف: $A < \text{Mean} - \text{Sd}$

B = ضعیف: $\text{Mean} - \text{Sd} < B < \text{Mean}$

C = متوسط: $\text{Mean} < C < \text{Mean} + \text{Sd}$

D = خوب: $\text{Mean} + \text{Sd} < D$

جدول ۱- متغیرهای تحقیق، نحوه اندازه‌گیری آنها همراه با مقادیر آلفای کرونباخ

بخش	متغیرهای تحقیق	اجزای متغیر	نحوه اندازه‌گیری	آلفای کرونباخ
۱	نگرش به اجرای طرح یکپارچه سازی کشاورزی	۱۳ گویه	طیف لیکرت پنج سطحی	۰/۸۱
۲	عوامل انگیزشی	۱۵ گویه	طیف لیکرت پنج سطحی	۰/۸۶
	عوامل آموزشی- ترویجی	۵ گویه	طیف لیکرت پنج سطحی	۰/۷۹
	عوامل اجتماعی- فرهنگی	۵ گویه	طیف لیکرت پنج سطحی	۰/۷۱
	عوامل اقتصادی	۱۲ گویه	طیف لیکرت پنج سطحی	۰/۸۴
	عوامل ویژگی‌های طرح	۸ گویه	طیف لیکرت پنج سطحی	۰/۸۹
۳	ویژگی‌های جمعیت شناختی	۲۰ سوال	سوالات باز و بسته	-

نتایج

توصیف ویژگی‌های جمعیت شناختی

نتایج نشان داد که متوسط سن پاسخگویان ۴۳/۴۴ سال بود. جوان‌ترین فرد دارای ۲۲ سال و مسن‌ترین پاسخگو دارای ۷۲ سال بود. سطح تحصیلات ۳۱٪ پاسخگویان در حد بی سواد، ۲۳٪ از افراد در سطح ابتدایی، ۱۸٪ سیکل، ۲۱٪ دیپلم و ۷٪ بالاتر از دیپلم بود. ۹۷٪ از پاسخگویان در هیچ یک از نهادهای کشاورزی عضویت ندارند و فقط ۳٪ از افراد در نهادهایی مثل تعاونی‌های کشاورزی عضو بودند.

۱۵/۷٪ از افراد دارای زمین‌های موروثی بودند و باقی افراد نیز دارای سندهای مشاعی بودند. به طور میانگین، تعداد افراد تحت تکفل هر یک از پاسخگویان ۴/۱۷ نفر بود. تنها ۳٪ از پاسخگویان فقط به کشاورزی مشغول بود و ۹۷٪ کشاورزان در کنار کشاورزی به شغل دیگری نیز مشغول بودند. میانگین فاصله اراضی کشاورزی از سد ۲۱۹۵/۹۲ متر بود. متوسط ساعات شخم زمین نیز ۲۵/۹۷ ساعت بود. غالب کشاورزان (۹۱٪/۸) در زمین‌های کشاورزی خود اقدام به کشت چندین محصول کرده و فقط ۸/۲٪ به کشت یک محصول مشغول بودند. سابقه کشاورزی ۶۰٪ از پاسخگویان بالاتر از ۲۰ سال و باقی مانده کمتر از ۲ سال بود. افراد به طور متوسط دارای ۲۸/۳۴ سال سابقه کار کشاورزی بودند.

توصیف سطح نگرش کشاورزان نسبت به اجرای طرح یکپارچه‌سازی اراضی

نتایج نشان داد که که نگرش کشاورزان به طرح یکپارچه‌سازی اراضی با میانگین ۳/۲۹ و با انحراف معیار ۰/۷۰ (در طیف لیکرت ۵ سطحی) در سطح بالاتر از متوسط قرار دارد. همچنین نتایج حاصل از تحقیق نشان داد که ۵۶٪ از پاسخگویان نگرش ضعیف و خیلی ضعیفی نسبت به اجرای طرح یکپارچه‌سازی اراضی داشتند و ۴۴٪ هم نگرش متوسط و خوبی نسبت به اجرای طرح یکپارچه‌سازی اراضی داشتند (جدول ۲).

جدول ۲- نگرش کشاورزان نسبت به طرح یکپارچه‌سازی اراضی

وضعیت	فراوانی	درصد فراوانی
خیلی ضعیف	۴۹	۴۹/۰
ضعیف	۷	۷/۰
متوسط	۸	۸/۰
خوب	۳۶	۳۶/۰

اولویت‌بندی عوامل انگیزشی از نظر پاسخگویان

نتایج اولویت‌بندی ۱۵ گویه انگیزشی بر اساس میانگین نشان داد که از نظر پاسخگویان گویه‌های "تجمیع اراضی در قطعات بزرگتر"، "افزایش قیمت اراضی زراعی با اجرای طرح" و "افزایش امیدواری به استفاده از ماشین‌آلات و ادوات کشاورزی مکانیزه" از بالاترین اولویت برخوردار بودند. همچنین، گویه‌های "تامین آب و احداث کانال‌های آبیاری"، "افزایش امیدواری به امکان کشت دوم با اجرای طرح" و "عضویت در تعاونی و استفاده از مزایای آن" پایین‌ترین اولویت را به خود اختصاص دادند (جدول ۳).

جدول ۳- میانگین، انحراف معیار و رتبه گویه های انگیزشی

رتبه	انحراف معیار	میانگین*	متغیر
۱	۰/۹۷	۳/۹۳	تجمیع اراضی در قطعات بزرگتر
۲	۱/۰۲	۳/۹۰	افزایش قیمت اراضی زراعی با اجرای طرح
۳	۱/۱۳	۳/۷۲	افزایش امیدواری به استفاده از ماشین آلات و ادوات کشاورزی مکانیزه
۴	۰/۹۹	۳/۷۰	امیدواری به افزایش اراضی با اصلاح مرز سنتی بین اراضی
۵	۱/۰۸	۳/۶۸	کاهش تعداد مسیرهای عبور و مرور در اراضی با اجرای طرح
۶	۱/۱۳	۳/۶۵	نزدیک شدن فواصل اراضی با اجرای طرح
۷	۱/۱۰	۳/۴۹	تضمین خرید محصولات کشت شده با اجرای طرح
۸	۱/۳۲	۳/۴۷	اعطای تسهیلات اعتباری از طرف دولت
۹	۱/۱۳	۳/۴۶	امکان استفاده از این اراضی بایر با اجرای طرح
۱۰	۱/۱۹	۳/۴۵	تضمین مالکیت زمینهای زراعی با اجرای طرح
۱۱	۱/۲۰	۳/۴۲	انجام عملیات زیربنایی توسط دولت از قبیل تسطیح
۱۲	۱/۰۱	۳/۳۹	فرسایش اراضی و نامرغوب شدن خاک قبل از اجرای طرح
۱۳	۱/۱۲	۳/۳۴	تامین آب واحداث کانالهای آبیاری
۱۴	۱/۱۹	۳/۱۹	افزایش امیدواری به امکان کشت دوم با اجرای طرح
۱۵	۱/۱۹	۲/۹۸	عضویت در تعاونی و استفاده از مزایای آن
-	۰/۶۷	۳/۴۸	کل

* ۱: خیلی کم، ۲: کم، ۳: متوسط، ۴: زیاد، ۵: خیلی زیاد

اولویت بندی عوامل آموزشی - ترویجی از نظر پاسخگویان

نتایج بدست آمده نشان داد که عوامل آموزشی و ترویجی به ترتیب شامل "برگزاری کلاس های آموزشی و ترویجی توسط مسئولین و دست اندرکاران قبل از اجرای طرح" و "توصیه کارشناسان و مروجان" از بالاترین اولویت و عواملی چون "استفاده از برنامه های رادیویی تلویزیونی در خصوص فواید طرح ساماندهی اراضی" از اولویت پایین برخوردار بودند (جدول ۴).

جدول ۴- میانگین، انحراف معیار و رتبه عوامل آموزشی - ترویجی

رتبه	انحراف معیار	میانگین	متغیر
۱	۱/۲۲	۳/۳۵	برگزاری کلاس های آموزشی و ترویجی توسط مسئولین و دست اندرکاران قبل از اجرای طرح
۲	۱/۰۱	۳/۴۳	توصیه کارشناسان و مروجان
۳	۱/۳۰	۳/۱۶	انجام بازدید از اراضی یکپارچه شده در مناطق دیگر قبل از مشارکت در طرح
۴	۱/۰۵	۳/۱۷	داشتن آگاهی از مفهوم یکپارچه سازی و مزایا و معایب طرح برای مشارکت در طرح
۵	۱/۰۸	۳/۰۹	استفاده از برنامه های رادیویی تلویزیونی در خصوص فواید طرح ساماندهی اراضی
-	۰/۸۹	۳/۲۲	کل

* ۱: خیلی کم، ۲: کم، ۳: متوسط، ۴: زیاد، ۵: خیلی زیاد

اولویت بندی عوامل اجتماعی - فرهنگی از نظر پاسخگویان

نتایج نشان داد که گویه‌های "تأثیر سایر تشکلهای موجود در روستا از قبیل شورای روستا" و "اعتماد به دولت در انجام به موقع تعهدات خود" به ترتیب بالاترین و پایین ترین اولویت را در بین عوامل اجتماعی - فرهنگی دارا بودند (جدول ۵).

جدول ۵- میانگین، انحراف معیار و رتبه گویه های اجتماعی - فرهنگی

رتبه	انحراف معیار	میانگین	متغیر
۱	۰/۹۲	۳/۵۰	تأثیر سایر تشکلهای موجود در روستا از قبیل شورای روستا
۲	۱/۱۶	۳/۳۸	اعتماد کشاورزان به یکدیگر و در نتیجه تأثیر پذیرفتن از یکدیگر
۳	۰/۹۳	۳/۳۱	اعتقاد به طرح ساماندهی اراضی و سیستم آبیاری بارانی
۴	۱/۱۹	۳/۲۲	اعتماد به دولت در انجام به موقع تعهدات خود
۵	۱/۱۵	۲/۹۵	عضویت در تعاونی تولید
-	۰/۷۱	۳/۲۷	کل

* ۱: خیلی کم، ۲: کم، ۳: متوسط، ۴: زیاد، ۵: خیلی زیاد

اولویت بندی عوامل اقتصادی از نظر پاسخگویان

نتایج اولویت بندی عوامل اقتصادی نشان داد که "امید به افزایش تولید با اجرای طرح"، "عدم استفاده بهینه از ماشین آلات و تکنولوژی قبل از اجرای طرح" و "افزایش استهلاک ماشین آلات کشاورزی قبل از اجرای طرح" به ترتیب بالاترین اولویت را دارا بودند. همچنین "غیرکار بودن مدیریت مزرعه قبل از اجرای طرح (بهبود مدیریت مزرعه)"، "بهره‌وری پایین اراضی قبل از اجرای طرح" و "بالا بودن هزینه نگهداری کانال‌های انتقال آب قبل از اجرای طرح" به ترتیب عوامل اقتصادی بودند که پایین ترین اولویت را به خود اختصاص دادند (جدول ۶).

جدول ۶- میانگین، انحراف معیار و رتبه گویه های عامل اقتصادی

رتبه	انحراف معیار	میانگین	متغیر
۱	۱/۰۰	۳/۸۹	امید به افزایش تولید با اجرای طرح
۲	۱/۰۵	۳/۸۷	عدم استفاده بهینه از ماشین آلات و تکنولوژی قبل از اجرای طرح
۳	۱/۰۰	۳/۸۶	افزایش استهلاک ماشین آلات کشاورزی قبل از اجرای طرح
۴	۱/۰۰	۳/۸۵	بالا بودن هزینه های تولید قبل از اجرای طرح
۵	۱/۰۵	۳/۷۵	مصرف بالای کود و سموم قبل از اجرای طرح
۶	۱/۰۸	۳/۷۴	بهره وری پایین نیروی کار قبل از اجرای طرح
۷	۰/۹۶	۳/۷۳	پایین بودن عملکرد در هکتار محصولات کشاورزی قبل از اجرای طرح
۸	۱/۰۶	۳/۵۳	مصرف بالای بذر قبل از اجرای طرح
۹	۱/۲۴	۳/۵۱	پایین بودن راندمان آبیاری قبل از اجرای طرح
۱۰	۱/۲۳	۳/۵۱	غیرکار بودن مدیریت مزرعه قبل از اجرای طرح (بهبود مدیریت مزرعه)
۱۱	۱/۱۳	۳/۴۵	بهره وری پایین اراضی قبل از اجرای طرح
۱۲	۱/۱۸	۳/۴۱	بالا بودن هزینه نگهداری کانالهای انتقال آب قبل از اجرای طرح
-	۰/۶۰	۳/۶۲	کل

* ۱: خیلی کم، ۲: کم، ۳: متوسط، ۴: زیاد، ۵: خیلی زیاد

اولویت بندی قابلیت های طرح از نظر پاسخگویان

نتایج نشان داد که از بین قابلیت های طرح یکپارچه سازی اراضی گوپه "صرفه جویی در وقت کشاورزان" از بالاترین اولویت و گوپه "سادگی طرح ساماندهی اراضی" از پایین ترین اولویت برخوردار بودند (جدول ۷).

جدول ۷- میانگین، انحراف معیار و رتبه گوپه های قابلیت های طرح

رتبه	انحراف معیار	میانگین	متغیر
۱	۱/۰۱	۴/۰۷	صرفه جویی در وقت کشاورزان
۲	۱/۱۸	۳/۶۴	دارا بودن مزیت نسبی در مقایسه با سایر طرحها
۳	۱/۰۰	۳/۶۰	کمک به بازار رسانی بهتر محصولات
۴	۱/۰۱	۳/۵۱	دسترسی بیشتر به مروجان
۵	۱/۰۵	۳/۴۰	عدم نیاز به توانایی مالی بالا برای اجرای طرح
۶	۱/۲۳	۳/۳۸	عدم نیاز به دانش و مهارت بالا در اجرای طرح
۷	۱/۲۸	۳/۳۸	قابل مشاهده بودن نتایج اجرای طرح در کوتاه مدت
۸	۱/۱۷	۳/۰۶	سادگی اجرای طرح ساماندهی اراضی
-	۰/۷۵	۳/۴۸	کل

* ۱: خیلی کم، ۲: کم، ۳: متوسط، ۴: زیاد، ۵: خیلی زیاد

اولویت بندی عوامل مؤثر از نظر پاسخگویان

نتایج اولویت بندی عوامل مؤثر بر طرح یکپارچه سازی اراضی حاکی از آن بود که بر اساس میانگین بدست آمده اهمیت همه عوامل در سطح بالاتر از حد متوسط می باشد که عامل اقتصادی با میانگین ۳/۶۲ بالاترین اولویت و عوامل آموزشی - ترویجی با میانگین ۳/۲۲ پایین ترین اولویت را دارا می باشند (جدول ۸).

جدول ۸- اولویت بندی عوامل مؤثر از نظر پاسخگویان

رتبه	انحراف معیار	میانگین	متغیر
۱	۰/۶۰	۳/۶۲	عوامل اقتصادی
۲	۰/۶۷	۳/۴۸	عوامل انگیزشی
۳	۰/۷۵	۳/۴۸	قابلیت های طرح
۴	۰/۷۱	۳/۲۷	عوامل اجتماعی و فرهنگی
۵	۰/۸۹	۳/۲۲	عوامل آموزشی و ترویجی

* ۱: خیلی کم، ۲: کم، ۳: متوسط، ۴: زیاد، ۵: خیلی زیاد

تحلیل ماتریس همبستگی بین متغیرهای تحقیق

برای بررسی رابطه متغیرهای تحقیق از ضرایب همبستگی اسپیرمن استفاده شد. نتایج حاصل در جدول (۹) آورده شده است. نتایج ضرایب همبستگی نشان داد که بین عوامل اقتصادی و نگرش کشاورزان نسبت به اجرای طرح یکپارچه سازی اراضی همبستگی مثبت و

معنی داری در سطح خطای یک درصد وجود دارد. همچنین همبستگی مثبت و معناداری در سطح خطای یک درصد بین عوامل انگیزشی و قابلیت‌های طرح با نگرش کشاورزان نسبت به طرح یکپارچه سازی اراضی وجود دارد و در نهایت بین عوامل اجتماعی و فرهنگی با نگرش به طرح یکپارچه‌سازی اراضی همبستگی مثبت و معناداری در سطح خطای پنج درصد وجود دارد.

جدول ۹- ماتریس همبستگی بین متغیرهای تحقیق

متغیر	نگرش	اقتصادی	انگیزشی	قابلیت‌های طرح	اجتماعی و فرهنگی	آموزشی و ترویجی
نگرش	۱					
اقتصادی	۰/۴۳**	۱				
انگیزشی	۰/۲۶**	۰/۶۳**	۱			
قابلیت‌های طرح	۰/۲۶**	۰/۴۱**	۰/۶۰**	۱		
اجتماعی و فرهنگی	۰/۲۵*	۰/۳۷**	۰/۵۹**	۰/۶۶**	۱	
آموزشی و ترویجی	۰/۱۸	۰/۳۳**	۰/۴۲**	۰/۶۰*	۰/۶۲**	۱

* $P \leq 0.05$ ** $P \leq 0.01$

بحث و نتیجه‌گیری

تجارب مختلف در زمینه توسعه فناوری‌ها، نوآوری و تغییرات مختلف در ابتدا با مقاومت‌هایی همراه بوده است. طرح یکپارچه سازی اراضی کشاورزی نیز یکی از تحولاتی در زمینه کشاورزی و روستایی است که ممکن است با مقاومت‌هایی رو برو شود. با توجه به اهمیت این موضوع نتایج حاصل از تحقیق در خصوص نگرش کشاورزان حاکی از آن بود که بیشتر پاسخگویان مورد مطالعه (۵۶٪) از نگرش نامساعدی نسبت به اجرای طرح یکپارچه‌سازی اراضی برخوردارند، این در حالی بود که ۴۴٪ آنان نیز نگرش مساعدی پیرامون اجرای طرح یکپارچه‌سازی اراضی داشتند. بنابراین شناسایی عوامل مختلف تأثیرگذار بر پذیرش یکپارچه سازی اراضی می‌تواند به عنوان راهنمای عمل در ایجاد نگرش مثبت کشاورزان به اجرای طرح یکپارچه سازی اراضی عمل کند. بر اساس یافته‌های تحقیق، عوامل اقتصادی و انگیزشی به لحاظ اهمیت بالاترین اولویت را در بین سایر عوامل موثر یکپارچه سازی اراضی در روستاهای شهرستان تکاب دارا بودند. به عبارت دیگر با افزایش هر یک از این متغیرها، احتمال موفقیت فرآیند یکپارچه سازی اراضی نیز افزایش می‌یابد، که با نتایج تحقیقات عباسی و همکاران (۱۳۹۲)، جمشیدی و امینی (۱۳۹۱)، Vitikainen (2004) و Todorova and Lulcheva (2005) همسو بود.

از بین متغیرهای اقتصادی بررسی شده در شهرستان تکاب از نظر بهره‌برداران، امید به افزایش تولید با اجرای طرح و عدم استفاده بهینه از ماشین‌آلات و تکنولوژی قبل از اجرای طرح با تقاضا برای یکپارچه‌سازی، رابطه مثبت داشته است، به طوری که چنانچه به بهره‌برداران این اطمینان داده شود که با یکپارچه شدن اراضی، تولید آنان افزایش خواهد یافت، آنگاه تمایل به اجرای این طرح افزایش خواهد یافت. تأثیر متغیر عدم استفاده بهینه از ماشین‌آلات و تکنولوژی قبل از اجرا و اجرای طرح از این جهت است که با فرض پراکندگی قطعات، هرچه رواج به‌کارگیری ماشین‌آلات بیشتر شود، بهره‌برداران به مشکلات و تنگناهای ناشی از پراکندگی زمین‌های زراعی، بیش‌تر آگاه شده‌اند، بنابراین تمایل بیشتری به اجرای یکپارچه‌سازی زمین‌های کشاورزی خواهند داشت. با توجه به اهمیت عوامل اقتصادی مثل امید به افزایش تولید با اجرای طرح، عدم استفاده بهینه از ماشین‌آلات و تکنولوژی قبل از اجرای طرح و افزایش استهلاک ماشین‌آلات کشاورزی قبل از اجرای طرح، و عدم امید به تامین آب و احداث کانال‌های آبیاری، افزایش امیدواری به امکان کشت دوم با اجرای طرح پیشنهاد می‌شود با نشان دادن مزارع نمایشی و فراهم شدن استفاده از فناوری‌های نوین تولید محصولات کشاورزی در این مزارع آزمایشی مثل آبیاری نوین، ماشین‌آلات کشاورزی، روش‌های کشت جدید و غیره به ایجاد انگیزه در کشاورزان بپردازند.

عوامل آموزشی و ترویجی پایین ترین اولویت را از نظر کشاورزان داشتند که نشان دهنده ضعف عملکرد نهاد ترویج در این طرح است و با نتایج تحقیقات عباسی و همکاران (۱۳۹۲)، احمدی و امینی (۱۳۸۶) و Gonzales (2007)، ناهمسو بود. نتایج پژوهش در این قسمت ضرورت بهبود عملکرد نهادهای ترویجی و آموزشی را نشان می دهند. نقش برنامه های آموزشی و تماس های فردی مروجان و هم چنین تماس هایی که کشاورزان با مراکز خدمات یا اداره جهاد کشاورزی دارند، می تواند در ارائه اطلاعات تکمیلی در مورد فواید یکپارچه سازی و نحو انجام و در نهایت برانگیختن کشاورزان برای اقدام به تقاضا و اجرای طرح نقش بسزایی داشته باشد.

نتایج ضرایب همبستگی نشان داد که بین عوامل اقتصادی، انگیزشی و قابلیت های طرح با نگرش به طرح یکپارچه سازی اراضی رابطه مثبت و معناداری در سطح خطای یک درصد وجود دارد. همچنین بین عوامل اجتماعی و فرهنگی با نگرش به طرح یکپارچه سازی اراضی رابطه مثبت و معناداری در سطح پنج درصد خطا وجود دارد که با نتایج تحقیقات عباسی و همکاران (۱۳۹۲)، ظریفیان و همکاران (۱۳۹۱) و Todorova and Lulcheva (2005)، همسو بود. در واقع باید گفت که با بالا بردن انگیزه، می توان به بهبود نگرش افراد نسبت به طرح کمک کرد. همچنین عوامل اجتماعی - فرهنگی و قابلیت های طرح نیز بر روی نگرش افراد نسبت به طرح دارای تأثیر است. با توجه به وجود همبستگی مثبت و معنی دار بین عوامل اقتصادی، انگیزشی، قابلیت های طرح و عوامل اجتماعی و فرهنگی با نگرش کشاورزان به یکپارچه سازی طرح، پیشنهاد می شود که با اطلاع رسانی و آگاه کردن کشاورزان از پیامدهای اقتصادی و اجتماعی حاصل از اجرای طرح بر زندگی آنها می توان انگیزه کشاورزان را برای اجرای طرح و به تبع آن نگرش آنها را بهبود بخشید. زیرا که نگرش بر روی عملکرد و رفتار افراد تأثیرگذار است. به بیان دیگر هر چه کشاورزان تحقق انگیزه ها را از طریق اجرای طرح بیشتر احساس کنند، به همان نسبت نگرش آنها به طرح مثبت تر خواهد شد، بنابراین باید از راه انجام فعالیت های حمایتی از قبیل اجرای عملیات زیربنایی مانند تسطیح اراضی، احداث کانال های آبیاری و تضمین خرید محصولات، انگیزه لازم را در کشاورزان ایجاد و تقویت کرد.

منابع

۱. احمدپور، ا. و موسوی، م. (۱۳۹۴). تحلیل پیامدهای اجرای طرح یکپارچه سازی اراضی در مزارع شالیزاری (مطالعه موردی: روستای ولشکلا شهرستان ساری). فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی روستایی. ۴(۲). ۱۴۳-۱۵۶.
۲. احمدی، ع. و امینی، ا. م. (۱۳۸۶). عوامل مؤثر بر تقاضای اجرای طرح های یکپارچه سازی زمین های کشاورزی از دیدگاه کارشناسان شهرستان کرمانشاه و منطقه لنجانان اصفهان. فصلنامه علوم و فنون کشاورزی و منابع طبیعی. ۱۱(۴۲). ۲۸۳-۲۹۶.
۳. امیرنژاد، ح. و رفیعی، ح. (۱۳۸۸). بررسی عوامل مؤثر در پذیرش یکپارچه سازی اراضی شالیکاران در روستاهای منتخب استان مازندران. فصلنامه علوم و فنون کشاورزی و منابع طبیعی. ۱۳(۴۸). ۳۳۸-۳۲۹.
۴. جمشیدی، ع. و امینی، ا. م. (۱۳۹۱). عوامل مؤثر بر پذیرش و اجرای طرح یکپارچه سازی اراضی کشاورزی در ایلام. فصلنامه مطالعات جغرافیایی مناطق خشک. ۲(۷). ۱۱۸-۱۰۳.
۵. درخشان فر، ف. (۱۳۹۰). تحلیل و بررسی مسایل و مشکلات کشاورزان در طرح یکپارچه سازی اراضی، کاربرد روش PRA (مطالعه موردی شهرستان لنگرود). پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم پایه و کشاورزی دانشگاه پیام نور واحد تهران.
۶. دین پناه، غ. (۱۳۸۸). بررسی عوامل مؤثر بر تمایل شالیکاران شهرستان ساری نسبت به یکپارچه سازی اراضی. فصلنامه ترویج و اقتصاد کشاورزی. ۲(۲). ۵۱-۳۹.
۷. رضایی مقدم، ک.، رحیمی، س. و بخشوده، م. (۱۳۹۳). عوامل فردی، اقتصادی، اجتماعی، محیطی و زراعی مؤثر بر پذیرش یکپارچه سازی اراضی کشاورزی: مورد مطالعه شهرستان شیراز. فصلنامه تحقیقات اقتصاد کشاورزی. ۶(۲). ۱۵۷-۱۳۵.
۸. شیردل، ع. (۱۳۹۱). بررسی زمینه ها و موانع یکپارچه سازی اراضی در دو روستای منتخب پایاب سد یامچی اردبیل. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده فناوری کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه محقق اردبیلی.

۹. ظریفیان، ش.؛ دماندی، ع. و سعدی، ح. (۱۳۹۱). عوامل مؤثر بر پذیرش طرح یکپارچه‌سازی ارضی در روستاهای کبودرآهنگ استان همدان. فصلنامه اقتصاد و توسعه کشاورزی. ۲۶(۴). ۲۴۳-۲۳۷.
۱۰. عباسی، ع.؛ باسامی، ا. و فرهادیان، ه. (۱۳۹۲). عوامل مؤثر بر نگرش کشاورزان نسبت به یکپارچه‌سازی ارضی: مطالعه موردی، پایین دست سد گلبلاغ، شهرستان بیجار. فصلنامه روستا و توسعه. ۱۶(۴). ۹۱-۷۳.
۱۱. علیزاده، ک. و کیخا، ز. (۱۳۸۹). تأثیر یکپارچه‌سازی ارضی بر عملکرد محصولات کشاورزی دهستان لوتک شهرستان زابل. فصلنامه جغرافیایی چشم‌انداز زاگرس. ۲(۳). ۱۵۲-۱۳۹.
۱۲. عینالی، ج. (۱۳۹۳). ارزیابی نقش سرمایه اجتماعی در یکپارچه‌سازی ارضی کشاورزی مطالعه موردی: دهستان حصار ولی عصر-شهرستان آوج. فصلنامه پژوهش‌های روستایی. ۲(۵). ۳۷۵-۳۹۶.
۱۳. عینالی، ج.؛ فراهانی، ح. و سهرابی و فاء، س. (۱۳۹۲). ارزیابی نقش یکپارچه‌سازی کشاورزی در بهبود تولید در بهره‌برداری‌های آبی (مطالعه موردی: دهستان خرابود، شهرستان خدابنده). فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی. ۲(۱). ۶۹-۵۱.
۱۴. قدیمی، ع.؛ اسحاقی، ر.؛ نصرآبادی، پ. و اعظمی، م. (۱۳۹۱). بررسی دلایل عدم پذیرش طرح یکپارچه‌سازی ارضی و ارائه راهکارهایی برای یکپارچه‌سازی ارضی کشاورزی (مطالعه موردی: دهستان زاینده رود شمالی شهرستان فریدن). فصلنامه تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران. ۴۳(۴). ۶۷۵-۶۶۱.
۱۵. محمدخانی، ع. (۱۳۹۱). بررسی عوامل مؤثر در پذیرش و اثرات اقتصادی طرح یکپارچه‌سازی ارضی (مطالعه موردی: روستاهای شهرستان پاسارگاد). پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده کشاورزی دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت.
۱۶. مرادی، م.؛ فال‌سلیمان، م. و ابطحی‌نیا، آ. (۱۳۹۲). شناخت عوامل مؤثر بر تمایل کشاورزان به مشارکت در اجرای طرح یکپارچه‌سازی ارضی زراعی (مورد: شهرستان خوسف). فصلنامه جغرافیا و توسعه. ۱۱(۳۲). ۱۰۲-۸۹.
۱۷. وثوقی، م. و فرجی، ا. (۱۳۸۵). پژوهشی جامعه‌شناسی در زمینه عوامل مؤثر بر تمایل کشاورزان به مشارکت در یکپارچه‌سازی ارضی مزروعی (مطالعه موردی روستاهای زرین دشت). فصلنامه جامعه‌شناسی ایران. ۷(۲). ۱۱۸-۱۰۱.
18. Akkaya, A. S. T., Gundogdu, K. S., Yaslioglu, E., Kirmikil, M. and Arici, I. (2007). Personal, physical and socioeconomic factors affecting farmers' adoption of land consolidation. Spanish Journal of Agricultural Research. 5(2). 204-213.
19. Gergievski, K. (2005). Land consolidation as one of the modes for the enlargement of agricultural land in Macedonia. Journal of Central European Agriculture. 6(4). 562-574.
20. Gonzales, I. (2007). Land Consolidation in Spain: The Land registry perspective, Effective and Sustainable land Management- a Permanent Challenge for Each Society. UNECE WPLA Workshop, Germany, May 24-25.
21. Huang, Q., Li, M., Chen, Z. and Li, F. (2011). Land Consolidation: An Approach for Sustainable Development in Rural China. Journal of the Human Environment. 40(1). 93-95.
22. Pasakarnis, G. and Maliene, V. (2010). Towards sustainable rural development in Central and Eastern Europe: Applying land consolidation. Land Use Policy. 27(2). 545-549.
23. Sklenicka, P. (2006). Applying evaluation criteria for the land consolidation effect to three contrasting study areas in the Czech Republic. Journal of Land Use Policy. 23(4). 502-510.
24. Thomas, J. (2006). What's on regarding land consolidation in Europe?, Paper presented at XXIII FIG International Congress, Shaping the Change. TS 80- Land Consolidation in Germany. Munich, October 8-13.
25. Todorova, S. A. and Lulcheva, D. (2005). Economic and social effects of land fragment on Bulgarian agriculture. Journal of Central European Agriculture. 6(4). 555-562.
26. Vitikainen, A. (2004). An overview of land consolidation in europe. Nordic Journal of Surveying and Real Estate Research. 1(1). 124-136.
27. Yu, J., Feng, J., Che, Y., Lin, X., Hu, L., and Yang, Sh. (2010). The identification and assessment of ecological risks for land consolidation based on the anticipation of ecosystem stabilization: A case study in Hubei Province, China. Journal of Land Use Policy. 27(2). 293-303.